

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu
Jménem republiky**

Ústavní soud rozhodl dne 7. března 2012 v senátu složeném z předsedy Vojena Güttlera a soudců Františka Duchoně a Elišky Wagnerové (soudce zpravodaj) ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky **J. P.**, zastoupené Mgr. Kateřinou Hrubou, advokátkou, se sídlem nám. 14. října 1307/2, 150 00 Praha 5, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2011 sp. zn. 33 Cdo 5384/2008 a rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 12. 8. 2008 sp. zn. 38 Co 145/2008, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníků řízení a Komerční banky a. s., IČ 45317054, se sídlem Na Příkopě 33/969, Praha 1, zastoupené JUDr. Jaroslavem Polanským, advokátem, se sídlem Revoluční 15, Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení, se souhlasem účastníků řízení bez ústního jednání,

t a k t o :

- I. Postupem porušujícím čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky bylo rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2011 sp. zn. 33 Cdo 5384/2008 porušeno základní právo stěžovatelky garantované čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Tato rozhodnutí se proto r u š í .**
- III. V dalším se ústavní stížnost o d m í t á .**

O d ů v o d n ě n í :

I.

1. Včas podanou, jakož i z pohledu ostatních zákonných náležitostí formálně bezvadnou ústavní stížností se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Hradci Králové s tvrzením, že jimi byla porušena její ústavně zaručená práva garantovaná v čl. 1 odst. 1 a 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a v čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatelka uvedla, že každý je povinen dbát ochrany svých vlastních práv, plnit prevenční povinnost v zájmu minimalizace újmy, která může vzniknout na straně kteréhokoli z účastníků právního vztahu. Na straně banky mělo být naprosto běžnou mírou opatrnosti, že její zástupce v rámci kontraktačního procesu se zájemcem o úvěr zkontroluje předložené listiny konfrontací s katastrem nemovitostí a dostupnými registry dlužníků. V daném případě

byly navíc indicie možného podvodu naprosto zjevné, pokud by banka alespoň vzájemně srovnala znění zástavní smlouvy a „výpisu“ z katastru nemovitostí (nesouhlasilo číslo listu vlastnictví) předloženého V. M. (bývalý manžel stěžovatelky). Posouzení validity poskytnutých podkladů patří nepochybně k povinnostem banky jako každého podnikatelského subjektu, jehož primárním předmětem činnosti je poskytování úvěrů. Při posuzování individuálního případu je vždy nutné brát do úvahy povahu účastníka právního vztahu. Nelze klást stejné, či dokonce vyšší nároky na fakticky slabšího účastníka právního ujednání. Uvažování, které svým rozsudkem prosadil Nejvyšší soud, je v rozporu s nosnou ideou spravedlnosti, již má právo vnášet do společenských vztahů. Stěžovatelka se dále neztotožňuje se závěrem odvolacího soudu, že *„otázka zajištění závazku splácet poskytnutý úvěr totiž nemůže být rozhodující pro uzavření smlouvy o úvěru, jestliže je na uvážení věřitele, zda bude trvat na splnění dluhu, popř. zda svou pohledávku uspokojí ze zajištění“*. Jak lze dovodit z ustálené judikatury Ústavního soudu, aplikaci právních norem nelze v právním státě chápat jako teoretické cvičení se zněním platných právních norem, ale vždy je nutné zohlednit jejich reálný kontext v aktuální společenské realitě, v níž jsou užívány a v níž mají zajišťovat spravedlivé nastavení společenských vztahů. Byť text zákona dává úvěrovému věřiteli možnost nevyužít možnost zpeněžení zástavy, i když se dostane úvěrový dlužník do platebních obtíží, nelze v žádném případě dovodit, že by bylo očekávání, že se banka bude hojit ze zastavené nemovitosti, nerozumné, a že by nemělo zásadní vliv na ochotu stát se smluvně zavázaným spoludlužníkem. Tento předpoklad ostatně zcela nepochybně potvrdila i banka trváním na tom, že bez uzavření příslušné zástavní smlouvy k nemovitosti nebude možné uzavřít ani smlouvu o úvěru.

3. Nejvyšší soud dále dle stěžovatelky nesprávně uzavřel, že odvolací soud nebyl povinen z moci úřední zabývat se případnou rozporností postupu banky s dobrými mravy. K takovému posouzení totiž dle přesvědčení stěžovatelky byla dostatečná opora v soudním spise. Stěžovatelka, která byla spoludlužníkem jednoznačně podvedena a vystavena nátlaku, navíc z úvěrové smlouvy nečerpala žádné finanční prostředky. Za takového skutkového stavu lze postup banky, kdy se domáhá plnění z úvěrové smlouvy na stěžovatelce, jednoznačně hodnotit podle ust. § 3 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“) jako výkon práva, který je v rozporu s dobrými mravy. Ačkoli si je stěžovatelka vědoma toho, že každý je povinen dbát včasného hájení svých práv a je nucen nést tíži zanedbání v tomto směru, je přesvědčena, že v předkládaném případě vyplývá z individuálních okolností extrémní nerovnováha ve vzájemných právech a povinnostech dotčených účastníků právního vztahu. Banka na stěžovatelku ve svém důsledku přenáší následky své nedbalosti a rezignování na dodržení naprosto běžných prověřovacích postupů. Stojí tak proti sobě existenční likvidace stěžovatelky a realizace nároku věřitele - podnikatelského profesionála. Stejně jako je v právním státě nepřijatelné, aby nositelé práv získávali jakékoli výhody ze své nepozornosti, je nepřijatelné, aby podnikatelské subjekty získávaly výhody ze své profesionální nepozornosti a přenášely břemeno povinné péče na laickou smluvní stranu (stěžovatelka odkázala na nález Ústavního soudu ze dne 7. 9. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 34/09).

4. V doplňujícím podání ze dne 19. 8. 2011 stěžovatelka uvedla, že od června 2002 nesdílela se svým bývalým manželem společnou domácnost, protože jeho chování bylo pro ni neúnosné. V době, kdy se bývalý manžel stěžovatelky rozhodl žádat o úvěr, bydlela už se svými dvěma nezletilými dětmi u svých rodičů a snažila se dosáhnout podmínek rozvodu, které by minimálně zasáhly nezletilé děti. manžel stěžovatelky formuloval jako výslovnou podmínku nekomplikovaného a rychlého rozvodu to, že stěžovatelka spolupodepíše smlouvu o úvěru, protože na tom trvá banka. Veškerá jednání s bankou před

uzavřením smlouvy vedl bývalý manžel stěžovatelky, stěžovatelka nebyla přítomna žádnému jednání, a to ani v den podpisu smlouvy o úvěru. V den podpisu smlouvy jí bývalý manžel pouze oznámil nutnost cesty do banky do Prahy, kam ji odvezl. V bance stěžovatelka vyčkávala stranou, nebyla přítomna přímo u jednání bývalého manžela se zástupkyní banky, poté absolvovala s bývalým manželem návštěvu nejbližšího notářství za účelem ověření podpisů na zástavní smlouvě. Bezprostředně poté došlo v bance k podpisu samotné úvěrové smlouvy. Před podpisem smlouvy, ani po něm k žádné komunikaci mezi stěžovatelkou a bankou nedošlo.

5. S ohledem na výše uvedené stěžovatelka navrhla, aby Ústavní soud v záhlaví citovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Hradci Králové svým náleznem zrušil.

6. Ústavní soud vyzval účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti. Krajský soud v Hradci Králové prostřednictvím soudkyně Mgr. Martiny Kroftové odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí a ponechal rozhodnutí na úvaze Ústavního soudu. Nejvyšší soud prostřednictvím příslušné předsedkyně senátu 33 Cdo JUDr. Blanky Moudré se neztotožňuje s argumentací stěžovatelky, že o dovolání bylo rozhodnuto s odkazem na judikaturu, aniž byly adekvátně zohledněny konkrétní okolnosti daného případu. Dle Nejvyššího soudu nebylo důvodu odchylovat se od ustálené soudní praxe, podle níž absence posouzení, zda výkon práva je či není v rozporu s dobrými mravy, není nesprávným právním posouzením věci odvolacím soudem za situace, kdy účastník netvrdil tomu odpovídající skutečnosti a tyto skutečnosti ani jinak nevyšly najevo. Nejvyšší soud pak rovněž plně odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí, přičemž neučinil účastnický návrh na rozhodnutí Ústavního soudu.

7. Ústavní soud dále vyzval vedlejšího účastníka k vyjádření se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti. Vedlejší účastník uvedl, že podle jeho názoru konkrétní okolnosti tohoto případu neodůvodňují zásah Ústavního soudu a ústavní stížnost stěžovatelky není z důvodu aplikace principu práva na spravedlivé rozhodnutí důvodná. Za právně relevantní považuje vedlejší účastník následující okolnosti: Vedlejší účastník dle svého mínění postupoval při sjednávání úvěrové smlouvy a poskytnutí úvěru způsobem v té době obvyklým, v souladu s jeho metodikou. Podmínky pro poskytnutí úvěru byly řádně prověřovány, když byla zjišťována bezdlužnost u bývalého manžela stěžovatelky ve vztahu k finančnímu úřadu, VZP i OSSZ. Byla zjišťována i hodnota nemovitosti a stěžovatelce a jejímu bývalému manželovi nebyl poskytnut úvěr v částce 5 mil. Kč, jak původně žádali, ale podle hodnoty nemovitosti pouze v částce 1.980.000,- Kč. Při ověření splnění podmínek pro čerpání úvěru vycházel vedlejší účastník z toho, že mu byl v souladu s jeho tehdejší metodikou předložen výpis z katastru nemovitostí (splňující náležitosti veřejné listiny), ověřující splnění podmínek stanovených pro poskytnutí úvěru. Naproti tomu stěžovatelka postupovala v příkrém rozporu se zásadou *vigilantibus iura*. Stěžovatelka společně s bývalým manželem koupila již v květnu 2002 předmětnou nemovitost, podepsala kupní smlouvu (kde se výslovně uvádí existence zástavního práva pro H.U.K. SERVICE s.r.o.), podepisovala i dodatek ke kupní smlouvě, předmětná nemovitost byla součástí SJM stěžovatelky a jejího bývalého manžela. O existenci zástavního práva pro H.U.K. SERVICE s.r.o. tak musela vědět, když podepsala žádost o poskytnutí úvěru i čestné prohlášení z 18. 9. 2002 a poté i vlastní smlouvu o úvěru ze dne 16. 10. 2002 ve znění dodatku a stejně tak zástavní smlouvu. Stěžovatelka sama nijak neověřovala, zda podmínky, ke kterým se spolu s bývalým manželem zavázala, jsou skutečně splněny, neinformovala nikoho o tísní či údajném nátlaku ze strany bývalého manžela. Tvrzení stěžovatelky o tísní a nátlaku ze strany bývalého manžela se objevují až po více jak pěti letech poté, co bylo proti stěžovatelce zahájeno řízení. Tvrzení stěžovatelky se tak jeví vedlejšímu účastníkovi jako účelové. Navíc použitá forma takového prohlášení je nezvyklá,

je otázka, proč manžel stěžovatelky nevyprávěl v daném řízení jako svědek (tj. pod trestní sankcí). Stěžovatelka neuvádí, že by podnikla proti bývalému manželovi jakékoliv právní kroky.

8. Vedlejší účastník dle svého názoru také nijak nepřiměřeně nezasáhl do práv stěžovatelky nebo nejednal v rozporu s dobrými mravy, naopak postupoval zcela korektně. Podle názoru vedlejšího účastníka nelze na danou věc vztáhnout závěry obsažené v nálezů PI. ÚS. 34/09. Vedlejší účastník řízení má za to, že to byla stěžovatelka, která nepřistoupila ke sjednávání úvěrové smlouvy dostatečně odpovědně a pokud se cítí být poškozena, pak by se se svými nároky měla obracet na svého bývalého manžela. Nelze navíc přehlédnout, že možnost uspokojení ze zástavy je pouze právem věřitele, se však může domáhat uspokojení své pohledávky i jiným zákonným způsobem. Neobstojí tedy tvrzení stěžovatelky o tom, že pro případ nesplácení spoléhala pouze na uspokojení vedlejšího účastníka ze zástavy, což svědčí o jejím neodpovědném přístupu. Za daného skutkového stavu má vedlejší účastník za to, že to byla stěžovatelka, která si měla a mohla na základě soužití s bývalým manželem být vědoma jeho (jejich) majetkových poměrů, mohla ověřit tvrzení o řádném zajištění zástavou a pokud tak neučinila, nemůže sama namítat to, že by výkon práv vedlejšího účastníka vůči ní měl být v rozporu s dobrými mravy.

9. Podle ust. § 44 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) může Ústavní soud se souhlasem účastníků upustit od ústního jednání, nelze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Účastníci souhlas poskytl a od ústního jednání bylo upuštěno.

II.

10. Ústavní soud si k posouzení námitek a tvrzení stěžovatelky rovněž vyžádal spis Obvodního soudu pro Prahu 1 sp. zn. 1 T 61/2004 a Okresního soudu v Semilech sp. zn. 8 C 174/2007, z nichž zjistil následující, pro řízení o ústavní stížnosti rozhodující skutečnosti.

11. Okresní soud v Semilech rozsudkem ze dne 28. 2. 2008 č. j. 8 C 174/2007-131 zamítl žalobu o zaplacení částky ve výši 2.794.353,15 Kč s příslušenstvím a rozhodl o nákladech řízení. Vyšel ze zjištění, že vedlejší účastník uzavřel dne 16. 10. 2002 se stěžovatelkou a jejím bývalým manželem (dále též „dlužníci“) smlouvu o úvěru, v níž se zavázal, že jim poskytne úvěr ve výši 1.980.000,- Kč. Podmínkou čerpání úvěru bylo mimo jiné předložení výpisu z katastru nemovitostí se zapsaným zástavním právem zajišťujícím pohledávku vedlejšího účastníka ze smlouvy s tím, že zastavené nemovitosti nebudou zatíženy dalším zástavním právem. Vedlejší účastník a bývalý manžel stěžovatelky uzavřeli dne 18. 10. 2002 zástavní smlouvu, podle níž bývalý manžel stěžovatelky zřídil k zajištění pohledávky vedlejšího účastníka ze smlouvy o úvěru zástavní právo ke svým nemovitostem, které bylo zapsáno do katastru nemovitostí. Bývalý manžel stěžovatelky předložil bance padělaný výpis z katastru nemovitostí, v němž bylo zapsáno jen zástavní právo ve prospěch banky, ač na předmětných nemovitostech již jedno zástavní právo vážlo. Banka na základě žádosti o čerpání úvěru poukázala dne 30. 10. 2002 dlužníkům předmětnou částku ve prospěch účtu označeného jimi ve smlouvě. Dlužníci úvěr v dohodnutých měsíčních splátkách nespláceli. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 8. 11. 2004 č. j. 1 T 61/2004-174 byl bývalý manžel stěžovatelky uznán vinným ze spáchání trestných činů úvěrového podvodu a padělaní a pozměňování veřejné listiny, kterých se dopustil tím, že při sjednávání smlouvy o

úvěru uvedl zkreslené údaje o nemovitostech způsobilých k zástavě, opatřil si a bance předložil výpis z katastru nemovitostí, v němž bylo zapsáno pouze zástavní právo zřízené v její prospěch, přestože věděl, že tento výpis je falešný, neboť na nemovitostech již vážlo zástavní právo ve prospěch dalšího věřitele; tím si zajistil čerpání úvěru. Za toto jednání byl odsouzen k souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání tří let s podmíněným odkladem na dobu pěti let a bylo mu uloženo uhradit poškozené (bance) škodu ve výši 1.900.053,25 Kč; se zbytkem nároku na náhradu škody byla poškozená odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních. Okresní soud vyšel ze zjištění, že v době podpisu smlouvy o úvěru bylo manželství stěžovatelky pouze formální a ta smlouvu o úvěru podepsala v rámci jejich jednání o úpravě vztahů k dětem a o vypořádání majetku. Její bývalý manžel ji ubezpečoval o tom, že úvěr je zajištěn zástavním právem k jeho nemovitostem, jejichž hodnota spolehlivě překračuje úhradové povinnosti z úvěrové smlouvy, a že při prodlení s platbami nebudou její majetkové poměry nijak ohroženy. Okresní soud na základě takto zjištěného skutkového stavu věci dovodil, že stěžovatelka a její bývalý manžel uzavřeli smlouvu o úvěru podle ust. § 497 a násl. zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, v rozhodném znění (dále jen „Obchz.“). Námitku stěžovatelky, že její podpis na smlouvě o úvěru byl vyvolán podvodným jednáním bývalého manžela, posoudil podle obsahu jako námitku relativní neplatnosti a dospěl k závěru, že smlouva o úvěru je ve vztahu ke stěžovatelce částečně neplatná ve smyslu ust. § 49a OZ. Stěžovatelka totiž smlouvu uzavřela v mylném přesvědčení, vyvolaném bývalým manželem, že případné nároky banky ze smlouvy budou uspokojeny zpeněžením zastavených nemovitostí, přičemž tato skutečnost byla pro uskutečnění právního úkonu stěžovatelky rozhodující. Za splněnou přitom považoval okresní soud rovněž podmínku vyplývající z ust. § 49a odst. 1 OZ, a to že omylem dotčený úkon byl určen osobě, která jej vyvolala. Konstatoval, že omyl nemusí být vyvolán druhou smluvní stranou, neboť právní úkon není určen pouze druhé smluvní straně, ale všem účastníkům obligačního vztahu. Protože stěžovatelce nebylo na základě neplatné úvěrové smlouvy ničeho plněno (poskytnuté peněžní prostředky přijal výlučně bývalý manžel), nebylo dle názoru okresního soudu možno vyhovět žalobě ani z titulu bezdůvodného obohacení.

12. Krajský soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 12. 8. 2008 č. j. 38 Co 145/2008-172 rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že stěžovatelce uložil povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi částku ve výši 2.794.353,15 Kč s příslušenstvím, z toho částku ve výši 1.900.053,25 Kč společně a nerozdílně s jejím bývalým manželem, jak mu bylo uloženo v trestním rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 (výrok I.), zamítl žalobu v části příslušenství (výrok II.) a rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů (výrok III.). Odvolací soud zjištěný skutkový stav věci posoudil po právní stránce odlišně. Oproti soudu prvního stupně dospěl k závěru, že ani za pomoci interpretačních pravidel podle ust. § 266 Obchz, eventuálně podle ust. § 35 odst. 2 OZ nelze vyjádření stěžovatelky v průběhu řízení vyložit jako uplatnění námítky relativní neplatnosti smlouvy. Podle odvolacího soudu stěžovatelka pouze uvedla, že smlouvu o úvěru podepsala v tísní vyvolané bývalým manželem, který v probíhajícím rozvodu manželství podpisem smlouvy podmiňoval svěřeni dětí do její péče; při jednání soudu pouze tvrdila, že neměla tušení o tom, že úvěr není řádně zajištěn, a vycházela z toho, že případný dluh nebude za bývalého manžela platit. Odvolací soud nepřisvědčil ani závěru soudu prvního stupně, že byly splněny předpoklady neplatnosti právního úkonu dané ust. § 49a OZ. Sice správnými shledal jeho úvahy ústící v posouzení jednání stěžovatelky jako jednání v omylu, avšak omyl se nemohl týkat skutečnosti rozhodující pro uskutečnění takového právního úkonu. Otázka zajištění závazku splácat poskytnutý úvěr totiž nemůže být rozhodující pro uzavření smlouvy o úvěru, jestliže je na uvážení věřitele, zda bude trvat na splnění dluhu, popř. zda svou pohledávku uspokojí ze zajištění. Z hlediska úvah o neplatnosti právního úkonu podle ust. § 49a OZ by omyl u

žalované musela vyvolat banka, tj. osoba, již byl právní úkon určen, a tak tomu v tomto případě nebylo. Jestliže by k neplatnosti smlouvy mohl vést i omyl účastníka vyvolaný třetí osobou, nepřipustně by to oslabovalo právní jistotu druhé strany smlouvy. Zároveň zdůraznil, že kdyby stěžovatelka přistupovala k přijetí závazku z úvěrové smlouvy s náležitou pečlivostí a opatrností, k omylu na její straně by nedošlo. Odvolací soud uzavřel, že smlouva o úvěru je i ve vztahu ke stěžovatelce platným právním úkonem.

13. Dovolání stěžovatelky bylo ústavní stížností napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu zamítnuto, a to s odůvodněním, že naplnění trestněprávní skutkové podstaty má v soukromoprávní rovině vliv jen na možnou existenci omylu ve smyslu ust. § 49a OZ, když smlouva, při jejímž uzavření jeden z účastníků úmyslně předstíral určitou vůli se záměrem, aby tím vyvolal u druhého účastníka omyl nebo aby tím využil jeho omylu, není neplatná podle ust. § 37 odst. 1 OZ pro nedostatek vážné vůle nebo podle ust. § 39 OZ pro rozpor se zákonem. Podvodné jednání jednoho z účastníků smlouvy při jejím uzavření je důvodem neplatnosti smlouvy podle ust. § 49a OZ, jehož se může úspěšně dovolat jen druhý účastník smlouvy, když osobou, již byl právní úkon určen (a která omyl vyvolala nebo o něm musela vědět), může být jen ta smluvní strana, která vystupuje na opačné straně smluvního vztahu než smluvní strana jednající v omylu. Důvodu neplatnosti se tak může s úspěchem dovolat ten účastník smlouvy, který byl podveden druhým účastníkem. Tím je dle názoru dovolacího soudu zajištěna ochrana toho účastníka uzavřené smlouvy, který jednal v omylu vyvolaném protistranou. Jen na něm bude záležet, zda využije možnosti namítnout relativní neplatnost právního úkonu pro omyl, který u něj druhá smluvní strana vyvolala (resp. o něm musela vědět). Odtud nutně plyne závěr, že dlužník, který uzavřel smlouvu o úvěru v omylu, který u něho vyvolala osoba vystupující na téže straně smlouvy (spoludlužník), nemůže úspěšně namítnout relativní neplatnost smlouvy o úvěru podle § 49a OZ.

14. Dovolací soud dále dospěl k závěru, že absenci posouzení výkonu práva dle ust. § 3 odst. 1 OZ není možno odvolacímu soudu vytýkat. Stěžovatelka rozpor výkonu práva vedlejšího účastníka s dobrými mravy nenamítala a ani netvrdila právně významné skutečnosti, které by opodstatňovaly použití korektivu dobrých mravů. Ustálená soudní praxe (srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1998 sp. zn. 26 Cdo 829/98) totiž dovodila, že právní posouzení věci odvolacím soudem není nesprávné, jestliže tento soud neposoudil uplatněný nárok z hlediska ust. § 3 odst. 1 OZ za situace, kdy účastník netvrdil tomu odpovídající skutečnosti a tyto skutečnosti ani jinak nevyšly v řízení najevo. V posuzovaném případě dle dovolacího soudu stěžovatelka i vedlejší účastník uzavřeli smlouvu o úvěru v omylu vyvolaném bývalým manželem stěžovatelky. Oba si vzájemně vytýkají, že druhý z nich nepostupoval s obvyklou mírou opatrnosti, jestliže si neověřil pravdivost údaje ve výpisu z katastru nemovitostí, jímž bývalý manžel prokazoval splnění podmínky, že na jeho nemovitostech vázne zástavní právo zřízené jedinečně ve prospěch banky, a tím nepředěšl omylu. Součástí skutkového stavu věci je zjištění, že banka poskytla dlužníkům, v té době manželům, úvěr, který byl čerpán jednorázově, v přesvědčení, že uspokojení pohledávky z úvěru je zajištěno zástavou. Z dokazování nevyplývala její povědomost o finančních těžkostech bývalého manžela a o narušených vztazích v manželství dlužníků v době uzavírání smlouvy o úvěru. Nelze jí proto vytýkat, že si neověřila správnost údaje ve výpisu z katastru nemovitostí. *„Jestliže jí nebyly známy žádné indicie, které by vedly k pochybnostem o spolehlivosti žadatele o úvěr, pak nebyl žádný důvod, aby jej žalobkyně pokládala za potenciálního delikventa, který zfalšuje veřejnou listinu, a postupovala vůči němu s vyšší než obvyklou mírou opatrnosti. Nelze přehlédnout ani to, že v průběhu trestního řízení ... neopomenula své právo a jako poškozená se připojila se svým nárokem na náhradu škody k trestnímu řízení. To spíše žalovaná zanedbala obvyklou mírou opatrnosti, jestliže si*

před podpisem smlouvy o úvěru neověřila, zda je pravdivé ubezpečení jejího manžela, že pohledávka z úvěru bude spolehlivě zajištěna zástavou. Obecně se totiž předpokládá, že to jsou manželé, kdo jsou nejlépe informováni o svých poměrech včetně poměrů majetkových. Takový předpoklad ostatně vyplývá v případě odporovatelnosti právních úkonů i z § 42a odst. 2 OZ, v němž se presumuje vědomost osoby blízké (tedy i manžela) o existenci úmyslu druhého manžela v pozici dlužníka zkrátit uspokojení pohledávky věřitele odporovaným právním úkonem. Lze proto předpokládat, že žalovaná mohla za trvání manželství získat detailní vědomost o majetkových poměrech svého manžela, na základě soužití s ním poznala jeho osobnostní založení a povahové rysy. Dle svého vyjádření byla vystavena jeho nátlaku a výhrůžkám, jimiž si vynucoval, aby v době, kdy už žili odděleně, uzavřela spolu s ním smlouvu o úvěru v nezanedbatelné výši. Tyto všechny okolnosti ji měly vést k tomu, aby si při uzavření smlouvy o úvěru počínala obezřetně.“ Dle dovolacího soudu, považovala-li stěžovatelka za rozhodnou pro uzavření smlouvy skutečnost, že pohledávka z úvěru je zajištěna zástavou, nic jí objektivně nebránilo, aby si pravdivost ubezpečení svého bývalého manžela ověřila; jestliže tak neučinila, nemůže úspěšně namítat, že výkon práva vedlejšího účastníka ve vztahu k ní je v rozporu s dobrými mravy.

15. Ústavnímu soudu byla dále mimo jiné přeložena kupní smlouva na předmětné nemovitosti ze dne 17. 5. 2002, uzavřená mezi stěžovatelkou a jejím bývalým manželem na straně jedné jako kupujících a třetí osobou jako prodávající, ve které je v bodě IV. odst. 3 uvedeno, že převáděné nemovitosti jsou zatíženy zástavním právem ve prospěch zástavního věřitele H.U.K. SERVICE s.r.o. Na předmětné smlouvě je uvedeno, že ta byla dne 11. 9. 2002 doručena Komerční bance, a.s. Z dodatku k této smlouvě, doručeného bance dne 24. 9. 2002, pak vyplývá, že celková kupní cena předmětných nemovitostí byla 9.000.000,- Kč, přičemž uhrazeny byly 4.000.000,- Kč v hotovosti při jejím podpisu a zbytek má být hrazen právě prostřednictvím předmětného úvěru u Komerční banky a.s. Ústavní soud si dále vyžádal informaci o dálkovém přístupu do katastru nemovitostí týkajícího se zřízených zástav. Český úřad zeměměřičský a katastrální sdělil, že tyto údaje jsou dálkově dostupné od 4. 9. 2001 skrze zpoplatněný zákaznický účet, kterým disponuje vedlejší účastník od 21. 7. 2001. V předmětném spise okresního soudu je dále založeno vyjádření bývalého manžela stěžovatelky, v němž uvádí, že na stěžovatelku vyvíjel nátlak k uzavření úvěrových smluv, přičemž její účast byla ryze formální.

III.

16. Ústavní soud po provedeném řízení dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Ústavní soud je povolán k ochraně ústavnosti, nikoliv ke kontrole „běžné“ zákonnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)]. Ústavní soud nepřezkoumává pouhou správnost interpretace a aplikace „jednoduchého“ práva ze strany obecných soudů. Do jejich činnosti zasáhne jen tehdy, byla-li jejich rozhodnutí porušena stěžovatelova základní práva či svobody, které mu garantuje ústavní pořádek České republiky, neboť základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž stanovují i rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace.

17. Podle čl. 1 odst. 1 Ústavy je Česká republika právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Podle názoru Ústavního soudu mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. 2. 2007 (30/44 SbNU 349, bod 36)]. Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní

charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Každá právní úprava proto musí vyjadřovat respekt k obecným zásadám právním (principům), jako je důvěra v právo, právní jistota a předvídatelnost právních aktů, které strukturují právní řád demokratického právního státu, resp. jsou z něj odvoditelné. Na právní normy je nutno klást také požadavky obsahové, neboť v materiálním právním státě založeném na myšlence spravedlnosti představují základní práva korektiv jak obsahu právních norem, tak i jejich interpretace a aplikace. Proto je úkolem soudce v podmínkách materiálního právního státu nalézt řešení, které by zajišťovalo maximální realizaci základních práv účastníků sporu, a, není-li to možné, rozhodnout v souladu s obecnou ideou spravedlnosti, resp. dle obecného přirozenoprávního principu (viz nálezn sp. zn. II. ÚS 2048/09 ze dne 2. 11. 2009).

18. Jak Ústavní soud uvedl ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 185/04, „*funkcí soudů a justice obecně je poskytovat ochranu právům jednotlivce (čl. 90 Ústavy), v materiálním právním státě pak ochranu i základním právům (čl. 4 Ústavy). Ne vždy jsou všechna základní práva přímo vykonatelná a působí vůči jednotlivci bezprostředně. V některých případech působí pouze zprostředkovaně skrze jednotlivé normy jednoduchého práva tak, že jednoduchým právem prozařují. Tak je tomu ve vztazích horizontálních, tedy ve vztazích, které nejsou založeny na nadřízenosti a podřízenosti, tj. ve vztazích, v nichž jsou si jejich účastníci rovni. Proto při výkladu či aplikaci jednoduchého práva na takové vztahy jsou soudy povinny toto prozařování pečlivě vážit a brát v potaz tak, aby současně dostály své povinnosti poskytovat ochranu jak právům v rovině jednoduchého práva, tak právům základním*“ [nálezn sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004 (N 94/34 SbNU 19)].

19. Ústavní soud ve své konstantní judikatuře již mnohokrát prokázal, že netoleruje orgánům veřejné moci a především obecným soudům formalistický postup, jímž za použití sofistikované argumentace odůvodňují zřejmé nespravedlnosti. Zdůraznil přitom mj., že obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku a že povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. nálezn sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)]. Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze opomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, ve kterém jsou vždy přítomny i principy uznávané demokratickými právními státy. Ústavní soud rovněž několikrát uvedl, že z pohledu ústavněprávního je nutno stanovit podmínky, při jejichž splnění má nesprávná aplikace podústavního práva obecnými soudy za následek porušení základních práv či svobod. Ústavní soud spatřuje tyto podmínky zejména v následujících okolnostech: Základní práva a svobody v oblasti jednoduchého práva působí jako regulativní ideje, pročež na ně obsahově navazují komplexy norem jednoduchého práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus), pak zakládá dotčení na základním právu a svobodě [např. nálezn sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73)]. Přílišný formalismus při výkladu právních norem vedoucí k extrémně nespravedlivému závěru pak znamená porušení základních práv (viz nálezn sp. zn. IV. ÚS 1735/07 ze dne 21. 10. 2008).

20. Ústavní soud považuje za samozřejmé a určující pro nalézání práva, že vždy je nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny

na konkrétních skutkových zjištěních. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být - jako v dané věci - značně komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení, jakkoliv se to může jevit složité, přičemž v rovině jednoduchého práva je nutné za účelem dodržení shora uvedených principů posuzovat individuální okolnosti daného případu též prizmatem kogentního ustanovení § 3 odst. 1 OZ, které je v rovině jednoduchého – podústavního – práva odrazem shora vymezeného ústavního požadavku nalezení spravedlivého řešení (body 19 a 21). Jak již Ústavní soud několikrát konstatoval [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. 9. 2005 (N 171/38 SbNU 367)], zásada souladu výkonu práv s dobrými mravy představuje významný korektiv, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti. Pojem dobré mravy nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat *praeter legem* či dokonce *contra legem*, pokud jde o reprobaci jednání přičícího se dobrým mravům. Dobré mravy v tomto pojetí tedy jsou souhrnem etických, obecně uznávaných a zachovávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami a právními principy. Takto provedený výklad pojmu dobré mravy ve svém souhrnu prostupuje i Listinu [srov. nález sp. zn. II. ÚS 544/2000 ze dne 12. 3. 2001 (N 41/21 SbNU 363)].

21. Garance vlastnického práva podle čl. 11 Listiny se sice bezprostředně týká toliko vztahu mezi jednotlivcem a veřejnou mocí, avšak kromě toho, že tato ustanovení zajišťují povinnost veřejné moci jednat tak, aby do vlastnického práva jednotlivce sama nezasahovala, zavazují veřejnou moc ve smyslu povinnosti poskytovat vlastníkovu ochranu v případě, kdy je jeho vlastnické právo rušeno či omezováno ze strany třetích subjektů (srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 456/05 ze dne 23. 9. 2005). Vlastnické právo tedy není pouze ochranou před zásahy ze strany veřejné moci (*status negativus*), nýbrž zakotvuje i nárok na určité pozitivní plnění (zejména ochranu) ze strany státu (*status positivus*) (viz nález sp. zn. IV. ÚS 1735/07 ze dne 21. 10. 2008).

IV.

22. V předmětném řízení jde z ústavněprávního pohledu o střet vlastnického práva stěžovatelky a práva na legitimní očekávání ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod banky jako zástavního věřitele, a to v řízení o žalobě vůči stěžovatelce jako spoludlužnici z úvěrové smlouvy na zaplacení neuhrazené části poskytnutého úvěru. Obecné soudy (vyjma soudu nalézacího, bod 11) dospěly k závěru o oprávněnosti nároku vedlejšího účastníka, aniž by se blíže zabývaly okolnostmi případu v jejich širším kontextu, zejm. jednáním banky a stěžovatelky.

23. Při střetu dvou základních práv, tak jako je tomu v daném případě, musí obecné soudy (bod 18) nejprve rozpoznat, která základní práva jednotlivých účastníků sporu jsou ve hře, a poté, s přihlédnutím ke všem rozhodným okolnostem daného případu, musí soudy rozhodnout tak, aby, je-li to možné, zůstalo zachováno z obou základních práv co nejvíce, a není-li to možné, pak dát přednost tomu základnímu právu, v jehož prospěch svědčí obecná idea spravedlnosti, resp. obecný princip (bod 20).

24. Ústavní soud v daném případě vycházel ze zjištění, jež ve věci učinily obecné soudy, přičemž závěry, ke kterým dospěl Nejvyšší soud, nepovažuje za správné. Ústavní soud je

předně toho názoru, že stěžovatelka v průběhu řízení tvrdila dostatek rozhodných skutečností, jež odůvodňovaly nutnost posouzení věci i z pohledu, zda výkon práva je v daném případě souladný s dobrými mravy (viz body 11 a 12, zejm. tvrzení o tísní, rozvod manželství a podmínění podpisu svěřením dětí do péče, nevědomost o podvodu bývalého manžela, jeho ujišťování a zajištění úvěru, nepřijetí žádného plnění apod.). Je pravdou, že stěžovatelka měla, především v řízení před soudem prvního stupně, svou námitku o rozporu výkonu práva s dobrými mravy vyjádřit pregnantněji, podrobnějším způsobem, obdobně jak to činí nyní v ústavní stížnosti. Nicméně, z okolností daného případu bylo možné obsahově dovodit, která svá tvrzení s jednáním v rozporu s dobrými mravy stěžovatelka spojuje, přičemž obecnými soudy zjištěné skutečnosti tento postup dále odůvodňovaly (*iura novit curia*). Na tom nic nemění ani to, že stěžovatelka v řízení před nalézacím a odvolacím soudem nepoužila výslovně pojem dobré mravy a neodkázala na ust. § 3 odst. 1 OZ, neboť jde toliko o právní kvalifikaci stěžovatelkou tvrzených skutečností a skutečností zjištěných obecnými soudy (totožně viz nálezn. sp. zn. I. ÚS 548/11 ze dne 21. 6. 2011). Ostatně, byť Nejvyšší soud dospěl k závěru, že nelze vytýkat odvolacímu soudu, že se rozparem výkonu práva s dobrými mravy nezabýval, sám jej hodnotil, a to dle názoru Ústavního soudu formalisticky, v rozporu s ústavním požadavkem nalezení spravedlivého řešení věci (bod 20). Stejně tak je formalistický závěr odvolacího soudu, že možnost uspokojení věřitele ze zástavy je pouze jednou z alternativ, když za dané situace byl zcela racionální a legitimní předpoklad stěžovatelky, že pohledávka je dostatečně zajištěna a bude uspokojena ze zástavy, na které ostatně banka trvala a podmínila jí poskytnutí úvěru.

25. V daném případě vychází Ústavní soud ze shora prezentovaného závěru Nejvyššího soudu, že jak stěžovatelka, tak vedlejší účastník byli bývalým manželem stěžovatelky při sjednávání úvěrové smlouvy podvedeni, resp. uvedeni v omyl. Hodnocení Nejvyššího soudu o tom (s odkazem na právní úpravu odporovatelnosti právních úkonů), že pouhý institut manželství sám o sobě umožňuje získání detailních informací o vzájemných majetkových poměrech manželů, dle názoru Ústavního soudu už ve své podstatě neguje požadavek nezbytnosti posouzení věci v jejím individuálním rozměru (bod 20), a zároveň apriori vylučuje možnost posouzení věci prizmatem požadavku na výkon práva souladného s dobrými mravy. Právě stěžovatelkou rozhodné individuální okolnosti případu však Nejvyšší soud v úvahu nevzal a tudíž se s nimi ani nikterak nevypořádal. Rovněž je dle názoru Ústavního soudu nesprávný kategorický a apodiktický závěr Nejvyššího soudu, že to byla právě stěžovatelka, která si měla správnost údajů uváděných jejím bývalým manželem ověřit, přičemž bance toto vytýkat nelze. Podvod a nesprávnost uváděných údajů totiž zcela zřetelně vyplývá z kupní smlouvy na předmětnou nemovitost (bod 15), kterou měli jak stěžovatelka, tak vedlejší účastník k dispozici; nadto to byla právě banka, která měla reálnou možnost, na rozdíl od stěžovatelky, si tuto skutečnost ověřit prostřednictvím dálkového přístupu do katastru nemovitostí a s ohledem na odborné zázemí, jímž banka disponovala. Jak uvedl Nejvyšší soud, stěžovatelka i vedlejší účastník uzavřeli předmětnou smlouvu v omylu, vyvolaném bývalým manželem stěžovatelky (bod 14), dospěl však k závěru, že bance nelze vyčítat, že si správnost výpisu z katastru nemovitostí neověřila; naopak toto lze vyčítat stěžovatelce jako tehdejší manželce, a proto nelze úspěšně namítat, že výkon práva vedlejšího účastníka je v rozporu s dobrými mravy. Za situace, kdy se stejného pochybení (neověření správnosti uváděných údajů, jež byly snadno zjištělné z předložených listin, *vigilantibus iura skripta sunt*) dopustí na jedné straně právně nevzdělaná stěžovatelka, jejíž účast na celé transakci (která probíhala v době, kdy manželé spolu již delší dobu nežili a byli v rozvodovém řízení a stěžovatelka měla přirozený zájem na klidném rozvodu neklidného manželství, v němž žily děti) byla ryze formální, a která z ní neměla mít a ani

neměla žádný majetkový prospěch (což samo o sobě dokládá formálnost její účasti), a na druhé straně profesionální subjekt disponující značným odborným aparátem, jehož předmětem podnikání je právě poskytování úvěrů, je třeba dle názoru Ústavního soudu, s ohledem na povinnost podnikatelského subjektu počínat si s péčí řádného hospodáře, vážit toto pochybení k tíži věřitele - profesionála. Nelze přitom také odhlížet od skutečnosti, že předmětná pohledávka byla bance v celém rozsahu přisouzena vůči bývalému manželů stěžovatelky, z části v trestním řízení jako náhrada škody a ve zbytku rozsudkem pro uznání Okresního soudu v Semilech ze dne 26. 8. 2008 sp. zn. 8 C 12/2008, přičemž uložení totožné povinnosti stěžovatelce by pro ni mělo fatální následky pro celý její život i život její rodiny.

26. V daném případě tak bylo na obecných soudech, aby zodpověděly otázku, zda banka vykonávala své právo v souladu s dobrými mravy ve smyslu ust. § 3 odst. 1 OZ. A právě v tomto ohledu shledal Ústavní soud pochybení obecných soudů, které nerozpoznaly působení základního práva stěžovatelky, kterému je rovněž nutno poskytnout ochranu. Toto základní právo stěžovatelky vymezuje, resp. tvoří hranici pro domáhání se ochrany legitimního očekávání vedlejšího účastníka a je-li tato hranice přestoupena, v daném případě uložením platební povinnosti stěžovatelce, jde vzhledem k výše uvedenému (body 24 a 25) o výkon práva v rozporu s dobrými mravy (bod 20). Lze tedy uzavřít, že Nejvyšší soud při rozhodování dané věci zcela přehlédl existenci vlastnického práva stěžovatelky (bod 21), jehož ochranu měl vážit, stejně jako zvažoval ochranu legitimního očekávání vedlejšího účastníka. Přitom z důvodů výše uvedených, reflektujících konkrétní okolnosti případu, bylo namísto poskytnout ochranu základnímu vlastnickému právu stěžovatelky, a to skrze aplikaci ust. § 3 odst. 1 OZ, jímž prozařují základní práva do interpretace a aplikace podústavního práva tak, že výsledné rozhodnutí je možno vnímat jako spravedlivé (bod 17 a 23, viz náleží Ústavního soudu ze dne 7. 9. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 34/09).

27. Z důvodu minimalizace zásahů Ústavního soudu do činnosti jiných orgánů veřejné moci Ústavní soud zrušil pouze napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu. Ústavní stížnost sice brojí proti interpretaci a aplikaci příslušných předpisů ze strany odvolacího soudu, avšak či přesto platí, že je věcí (a povinností) Nejvyššího soudu, aby Nejvyšší soud v první řadě judikaturu těchto soudů sjednocoval a kultivoval, k čemuž především slouží institut dovolání a k čemuž by mělo sloužit i odůvodnění rozhodnutí o tomto mimořádném opravném prostředku [obdobně náleží sp. zn. II. ÚS 289/06 ze dne 11. 6. 2009 (N 138/53 SbNU 717)]. Z tohoto důvodu Ústavní soud ústavní stížnosti zčásti vyhověl podle ust. § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu podle ust. § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ve zbývajících částech byla ústavní stížnost odmítnuta podle ust. § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřipustná, a to právě s ohledem na princip minimalizace zásahů Ústavního soudu do rozhodovací činnosti obecných soudů.

P o u č e n í : *Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat (§ 54 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).*

V Brně dne 7. března 2012

Vojen Güttler, v. r.
předseda senátu